

FELSEFE PROGRAMI ÜZERİNE

Yaşar KÜPELİ

- 1) Yeni programda felsefenin ürettiklerinin bilgisel bir değerinin olmadığı dile getirilmektedir.
“Felsefede doğru yoktur.”

Kazanım	Etkinlik	Açıklama
6. Felsefede tutarlılığın önemini fark eder.		[!] Felsefe sistemlerinin birbirleri ile ilişkilendirildiğinde birinin diğerine göre doğru ya da yanlış olmadığı, önemli olanın sistemin tutarlılığı olduğu vurgulanmalıdır. [!] Felsefe sorularına verilen cevapların birbirinden farklı olabileceği ancak felsefe önermeleri doğrulanabilen ya da yanlışlanabilen önermeler olmadığı için bunun herhangi bir cevabın doğru ya da yanlış olduğu anlamını taşımadığı, sistemin tutarlılığının önemli olduğu vurgulanır.

- 2) “Doğru ya da yanlış olmak” bilginin bir özelliğidir. Madem felsefenin amacı bilgi ortaya koymak değildir. Peki, felsefe ne iş/neler yapar? Programa göre;

5. Felsefi düşüncenin niteliklerini fark eder.		[!] Felsefenin sorgulama, şüphe duyma, merak etme, eleştirme, öznellik vb. nitelikleri vurgulanmalıdır. [!] Felsefenin soru sorma dinamizmine bağlı bir etkinlik olduğu ve bu sebeple felsefede cevaplardan çok soruların önemli olduğu vurgulanmalıdır.
--	--	--

- 3) Madem felsefe sorgulama, şüphe duyma, eleştirme, öznellik gibi niteliklere sahiptir ve cevaplardan çok sorular önemlidir; felsefi etkinlik neden önemlidir? Programa göre;

1. Felsefenin ne demek olduğunu sorgular. 2. Felsefe ve hikmet (bilgelik/sophia) arasında bağ kurar.		[!] Felsefe kavramının kökeni ve filozoflara göre farklı tanımlarının yapıldığı vurgulanmalıdır. [!] Felsefe kavramına esas olan; varlık, bilgi ve değer üzerine tam ve bütün bir bilgiye ulaşılması anlamındaki hikmet (bilgelik/sophia) kavramına değinilmelidir. Felsefede sorgulamanın esas olduğu vurgulanarak, felsefenin hikmeti sevmek ve ona yönelme anlamında bir bilgi olduğu açıklanmalıdır. [!] Felsefe (philosophia) ve Hikmet (bilgelik/sophia) arasındaki etkileşim ve ilişki açıklanmalıdır.
---	--	--

Programa göre felsefe, bir sevmek ve yönelme etkinliğidir: “**Hikmeti sevmek ve ona yönelme anlamında bir bilgi**”. Program felsefe eğitiminin temel amacının “**yaşamı anlamlandırma**” olduğunu, bunun tek yolunun ise “**varlık, bilgi ve değer üzerine tam ve bütün bilgi olan hikmete**” ulaşmakla mümkün olduğunu söylemektedir: “Hikmeti fark etmek, ona yönelmek ve dolayısıyla hayatı anlamlandırma”.

- 4) Programdaki etkinlik de bunu destekleyici niteliktedir
Felsefe bu anlamda “**hayatın anlamlandırılmasında**” bir role sahiptir:

“Aslında felsefe insanın insan olarak diğer canlılarda bulunmayan; onu, maddi ve tarihî determinasyonun dışına çıkartan önemli bir özelliği ile ilgilidir. Bu, soru sorabilme kabiliyeti ve bu sayede evrenin, yaratılışın sırlarını araştırma ve değerlere yönelebilmek gücüdür.”

Felsefe bir yerde sorularla doğar büyür ve gelişir. Onu yönlendiren ve dinamik bir bilgi olmasını sağlayan hep bu sorulardır. Fakat yine felsefi soruların bekledikleri cevaplar madde ile sınırlı günlük hayatımızı aşarlar. Çünkü duyularımızın bildirdiği dış dünya hakkındaki izlenimleri pozitivist bir anlayışla değerlendiren, ayrı ayrı bilimlerin inceledikleri olaylar ve bunların bağlı bulundukları sebep-sonuç kanunları böyle soruları cevaplandırmaya yetkin değildir. Felsefe sorusu, basma kalıp olanla yetinmeyen ve zor tatmin olan bir gayretle varlığın ve insanın özüne, onların gerçek mahiyetine, insan bilgisinin imkân ve sınırlarına, yine insanın kâinattaki yerinin ne olduğuna ve hareketlerini idare eden ahlaki değerlerin neler olması lazım geldiğine doğru insan aklının en ciddi, en derin araştırmasıdır. “

Kenan GÜRSOY
Ekzistans ve Felsefe Üzerine Görüşler
"Fikir Hayatımızda Felsefenin Yerine Dair

“Felsefe nedir? Felsefe ne bir bilim ne de bir bilgidir; bir bilme edimi de değildir, elde bulunan bilgiler üzerinde bir düşüncedir. Bu nedenle "Felsefeyi öğrenemiyoruz" diyordu, Kant. Sadece felsefe yapmak öğrenilir. Nasıl? Kendi kendine felsefe yaparak: kendi düşünceni, başkalarının düşüncesini, dünyayı, toplumu, deneyimin bize öğrettiklerini, bizde bıraktığı bilinmezlikleri kendi kendine sorgulayarak...”

Andre Comte-Sponville, Felsefeyi Takdimimdir

- 5) Bu yaklaşım felsefe programının temel görüşüdür. Tüm üniteler, kazanımlar, etkinlikler bunu destekleyici tarzda düzenlenmiştir. Programın ana ilgi alanıdır. Felsefe eğitimi denince konu edilmesi gereken temel soru ve sorunlar yeterince ve özenli olarak alınmamıştır. Ayrıca bu görüşü destekleyici zorlama çabalar pek çok bilgi yanlışına, çelişkilere düşülmesine; programın eklektik olmasına yol açmıştır.
- 6) Giriş bölümünde **“Ben’i, varlığı, evreni, olayları, olguları sorgulamak, bunlara neden ve niçin sorusunu sormak felsefi düşüncenin gelişmesi için zorunludur.”** denilmektedir

Ben niçin varım? Evren niçin var? Olgular neden bu şekilde oluyor? Teleolojik ve programın pek çok yerinde teolojik açıklama biçimlerine çağrı yapan tarzda kendini gösteren sorulardır bunlar. Bu soruların felsefi sorular içinde olamayacağı savunmuyoruz. Eleştirilen, ilk kez felsefe eğitimi alacak kişiler için oluşturulmuş bir programda felsefenin temel soru ve sorunlarının önemsenmeyip programın bu soruları temele alan belirli bir yaklaşımın öne çıkarılması felsefenin bütününe hakim hale getirilmesidir.

Programdaki metinler bu doğrultuda hazırlanmıştır.

“Felsefi bilgi, gündelik ve bilimsel bilgiden farklı olarak varlığa bütüncül olarak bakabilen, varlık ve hayat hakkında genellemeler yapabilen bir özelliğe sahip ve kuşatıcı bir bilgidir. Bu nedenle, felsefe eğitimi bu bilgileri edindirmenin yanı sıra, bu bilgileri hayata geçirmeye yönelik bir tutum geliştirmeyi amaçlar. Gerçekliğin ne olduğu, öğeleri ve gerçekliğin bilinebilirlik sorunu, yaşamın amacı ve yaşamı iyi yapan değerler, bireysel veya kurumsal eylemlerin doğruluğu veya yanlışlığı gibi çeşitli sorunlar felsefeyi her zaman ilgi odağı yapmış ve felsefi düşüncenin önemini ortaya çıkarmıştır.”

“İnsan, onu çevreleyen evren, insan hayatının bir anlamı olup olmadığı, kendi seçiminin sınırları içerisinde hangi eylem ve çabaların peşinden koştuğu, nasıl bir hayat yaşaması gerektiği insanlığın doğuşundan beri sorgulanmıştır. Sokrates’in de ifade ettiği gibi "Sorgulanmayan, üzerinde düşünülmeyen hayat,

yaşanmaya değmez." İnsanı, günlük yaşamın karmaşası bazen öyle esir alır ki; çevresinde olup bitenleri sorgulamak ve düşünmek insanın aklına bile gelmez. Felsefe dersinin amacı, hayat üzerinde düşünmeyi de sağlamaktır. Descartes'ın "Felsefesiz yaşamak gözü kapalı yaşamaktır" sözü oldukça önemlidir. Felsefe, insan-evren çizgisinde bireye soru sorma ve cevap arama, kısacası sorgulayan insan niteliği kazandırmaktadır."

"Sorgulanan şu ya da bu biçimde kendi yaşamımızdır. Felsefenin ayrıcalığı, insana kendini daha iyi tanıma ve kendini gerçekleştirme yollarını göstermesidir. İnsanın "Ben neyim?" sorusunu her zamankinden daha büyük bir merakla sorduğu çağımızda, felsefenin önemi daha da artmaktadır."

"Felsefe, bireye kuşatıcı bir bakış açısı kazandıran, her yaşama alanını ve biçimini sorgulayan; kendimizle ve dünya ile açık biçimde konuşabilmemizi, hesaplaşabilmemizi sağlayan bir çabadır. Bu açıdan felsefe eğitimi, felsefenin hayat için değerini sorgulayarak yaşamı ve varlığı anlamlandırmaya çalışan "bilgelik yolcusu"nda, zihince özgün ve özerk, hayatı ve düşüncesiyle hür, başka şahsiyetlerin de hak ve özgürlüklerini tanıyan, hoşgörülü bir kişilik oluşturma çabası şeklinde tanımlanabilir."

- 7) **Felsefe dersinin genel amaçlarında ise, öğrencilerin 5. Amaçla "varlığı bütünlük içinde sorgulayabilme becerisi kazanmaları, 6. Amaçla ise "insan açısından değerlerin anlamını fark etmeleri, hem etik hem de estetik değerleri, milli ve evrensel açıdan değerlendirebilme tutumu geliştirebilmeleri hedeflendiği belirtilmektedir.**
- 8) **Program açıklandıktan bir süre sonra kamuoyunda bu problemler tartışılmaya başlanmasının ardından bu görüşü destekleyen ve belirli bir yaklaşımın felsefi görüşlerini taşıyan bariz olarak kimi ifadeler kaldırılmış ama programın temel yapısı muhafaza edilmiştir.**

Kaldırılan ifadeler:

"Felsefe, insanın aktif akıl yükünü düşünce küfesinde bilgi ve bilgelik yolunda hayat boyu taşıma faaliyetidir. Bu anlamda her insan, kendi çapında akıl yükünü taşımasına koşut potansiyel bir bilgi ve bilgelik yolcusudur."

"İnanan bir varlık olarak insan, **akıl emanetinin taşınması ve kullanımı**, Tanrının varlığı, evrenin yaratılışı, vahyin imkânı, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuların felsefi temalar olarak nasıl tartışılabileceği gösterilmelidir."

"Anadolu bilgeliğinden **örneğinden hareketle** evrensel ahlak yasasının temellendirilmesi"

Ali Öztürk'e ait "İmajoloji, Felsefe ve Hikmet" metni

Kaldırılan kaynaklar:

Açıköz, Hacı Mustafa, "Homo Skeptikus ve Akıl Hamaliyeliği Tarihi" Serisinden:

1. Kitap; Skeptikus, Şüphe ve Bilgi, Elis Yayınları, Ankara, 2006
 2. Kitap; Tevhidi Kozmik Holizm, Şüphe ve Eski Uygarlıklar, Elis, Ankara, 2006
 3. Kitap; Sextus Empirikus ve Şüphe, Elis Yayınları, Ankara, 2006
- Açıköz, Hacı Mustafa, İletişim Felsefesine Giriş, Birey Yayınları (2. bası), İstanbul, 2003
Açıköz, Hacı Mustafa, Felsefi Sadalar - I -, Değirmen Yayınları, İstanbul, 2009

- 9) **Bütün programa sinmiş olan belirli bir akıl ve insan anlayışı vardır ve program felsefi sorunları felsefi bir bakışla tartışmaya açmaktan çok, bizzat bir tutumu benimsetmeye yöneliktir.**
- 10) **Programın üniteleri nasıl bir sıraya koyduğu, bu perspektifle anlaşılabilir ancak:**

- 1- Felsefeyle Tanışma
- 2- Bilgi Felsefesi
- 3- Varlık Felsefesi
- 4- Ahlak Felsefesi
- 5- Sanat Felsefesi
- 6- Din Felsefesi
- 7- Siyaset Felsefesi
- 8- Bilim Felsefesi

- 11) Felsefeciler Derneği ve Eğitim Sen'in ortak komisyonlarında ayrıntılarıyla incelenmiş ve hazırlanan rapor TTKB'ye iletilmiştir. Raporu ayrıntılarıyla burada aktarmak mümkün değildir. Bu yüzden programdaki bilgi yanlışları, çelişkiler ve özensizliklerle ilgili bazı örnekler vermek istiyorum.
- 12) Ünitelerde nelerin işleneceğine, hangi konuların ele alınacağına dair hiçbir plan yoktur. Her programda yer alması zorunlu olan ünitelerin alt başlıkları programda yoktur. Bu alışılmadık, garip bir durumdur. İşlenecek konuların adları, akış sırası açıkça konulmamış, ama kendi adları belirlenmiş ünitelerden oluşan bir programla karşı karşıyayız. Bu durumun vahim sonuçlar getireceği, derneğimiz ve Eğitim Sen'in ortak girişimleri olarak TTKB'ye verilen değerlendirme raporlarında belirtilmiştir: " Bu durumda yıllık planını yapmaya, dersini anlatmaya çalışan öğretmen ya da bu programa uygun kitap hazırlamaya çalışan bir felsefeci ya kazanımlardan yola çıkarak kendi ünite alt başlıklarını hazırlayacak ya da programı hazırlayan komisyon üyelerinin kapısını aşındırmak zorunda kalacaktır."
- 13) Ünitelerin içeriklerini açıklamaya çalışan kısacık bölümler ile kazanımların hem içerikleri hem sıralanışları özensiz, sistemsiz ve muğlaktır.

Örneğin ilk ünitenin açıklaması şöyledir:

"Ünite: Felsefeyle Tanışma

Bu ünite de felsefenin anlamı, felsefenin gerekliliği, felsefi düşüncenin nitelikleri, hayatın anlamlandırılmasında felsefenin rolü, felsefe açısından dilin önemi konuları sistematik açıdan irdelenerek öğrencilerin, felsefenin hayatın her alanında kendileri için bir ihtiyaç olduğunun bilincine varmaları, tutarlı ve kapsamlı düşünmeyi öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Bu ünite de "Felsefe nedir?" sorusunu açıklamak ve anlamak için felsefi düşüncenin nitelikleri analiz edilmektedir. Felsefenin merak, şüphe ve hayretle başladığı, fakat burada kalmadığı ve bir felsefi problem karşısında felsefi tavrın nasıl ortaya çıktığı üzerinde durulmaktadır."

- 14) Görüldüğü kadarıyla burada herhangi bir mantık göz önünde bulundurulmadan özensizce hazırlanmıştır. "Felsefenin gerekliliği", neden "felsefenin anlamından" sonra, "felsefi düşüncenin niteliklerinden" önce ya da "hayatın anlamlandırılmasında felsefenin rolü" konusu, neden "felsefi düşüncenin nitelikleri" konusundan sonra işlenmelidir? Felsefenin gerekliliği, felsefi düşüncenin niteliklerinden önce gelemez. Nedeni açıktır: bir şeyin gerekliliği, ancak o şeyin ne olduğu ve ne tür niteliklerden meydana geldiği belirlendikten sonra değerlendirilebilir. Demek ki, bir konunun sırası gerekçeleriyle belirlenmelidir. Bu nedenle ünitelerde konulara ad verilmeli, hangi konunun nerede, hangi aşamada ele alınması gerektiği belirlenmelidir. Bir anlamda konular arasında sorun, bu soruna getirilen ya da getirilebilir çözüm önerileri, mantıksal bağ, neden-sonuç ilişkisi bakımından gerekli olan geçiş göz önünde bulundurularak bir tür planlama yapılmalıdır.

Felsefe giriş ilk ünitesi, asıl olarak felsefenin doğasını, özünü, neliğini gösteren, onu diğer disiplinlerden ayıran yönlerini açığa çıkaran konulardan oluşmalıdır. Bu özellikler ise, felsefi düşünmenin ortaya çıkışı, bu düşüncünün asli özellikleri, felsefi sorunların ve soruların neliği ve

yapısı, bu sorunlara çözüm getirmede nasıl bir yol izlediği ve bu çözümlerle insan yaşamına olan katkıları ya da etkileridir.

Örneğin ilk ünite aşağıdaki gibi düzenlenebilir:

I. Ünite : Felsefeye Giriş

1. Felsefi Düşünüşün Ortaya Çıkışı
 - a) Mitos'dan Logos'a
 - b) Felsefenin Neliği
2. Felsefi Düşünüşün Niteliği
 - a) Nelik Soruşturması
 - b) Kavramsal Ayrımlar Yapma
 - c) Temellendirme
3. Felsefi Sorunlar ve Sorular
 - a) Felsefi Sorunların Neliği ve Yapısı
 - b) Felsefi Soruların Neliği ve Yapısı
 - c) Felsefenin Alanları
 - d) Felsefi Sorunların ve Soruların Dünyayla Bağı

Bir başka örnek olarak Bilgi Felsefesi Ünitesini ele alırsak, açıklamada sadece şunlar belirtilmektedir:

"II. Ünite: Bilgi Felsefesi

Bu üniteye bilgi türleri, bilgiye felsefi açıdan bakış, doğruluk-gerçeklik arasındaki fark, doğruluk-yanlışlık arasındaki fark, tutarlılık-tutarsızlık, doğru bilginin mümkün olup olmadığı, bilginin doğruluk ölçütleri, bilginin insan yaşamındaki önemi değerlendirilmiştir."

Tamamen sistemsiz, gelişigüzel bir açıklamadır. Örneğin, bilgi türleri bilgi felsefesi açısından konu edinilebilir ama doğrudan doğruya bilgi felsefesinin konusu değildir. Eğer bilgi türleri konusu konu edinilecekse felsefi bilginin ayrımını ortaya koymak, onu bilimsel ve sanat bilgisinden, günlük deneyimlere ilişkin ve dinsel inanca dayalı malumatlardan, ifadelerden farkını ortaya koymak için I. Üniteye yer almalıdır. Bilgi felsefesi aşağıdaki kapsamda ve sitemlilikle olabilir:

2. Ünite: Bilgi Felsefesi

- Bilgi Felsefesinin Konusu
Bilgi Felsefesinin Temel Kavramları
Bilgi Felsefesinin Temel Sorunları
- a) Bilginin Olanağı Sorunu
 - b) Bilginin Kaynağı Sorunu
 - I. Akılcılık (Rasyonalizm)
 - II. Duyumcu-Deneycilik (Empirizm)
 - III. Eleştircilik (Kritisizm)
 - IV. Sezgisicilik (Entüsyonizm)
 - c) Bilginin Sınırları Sorunu
 - d) Doğruluk Sorunu

Diğer ünite açıklamaları da aynı sorunları taşımaktadır.

15) Kazanım, etkinlik ve açıklamalar bölümleri içeriksel sorunlarla doludur. Hepsini incelemek zaman açısından mümkün değildir; bazı örnekler vereceğim:

- Bilgi felsefesinin “Doğruluk ve gerçeklik arasındaki farkı anlar” kazanımının (3. Kazanım) açıklamasında “Doğru, gerçek gibi nitelemelerin bilimin önermeleri için geçerli olduğuna dikkat çekilmelidir. Felsefede tutarlılık arandığı belirtilmelidir.” denilmektedir. “Açıklamaya göre “Doğru, gerçek gibi nitelemeler bilimin önermeleri için geçerlidir” Oysa “gerçek” önermelere ilişkin değil, varlığa dair bir nitelemedir. Bu nedenle söz konusu kavramın bilimin önermelerini ilgilendirdiği iddiası yanlıştır. Üstelik “doğru” nitelemesi tüm bilgi önermeleri için geçerlidir. Eğer doğruluğun felsefi önermeler için geçerli olmadığı iddia ediliyorsa, felsefenin bilgisel bir etkinlik, bilgi ortaya koyan bir etkinlik olmadığı iddia ediliyordur ki bu durumda programın hazırlayıcıları “felsefenin neden bilgisel bir etkinlik olmadığını” açıklamak, hatta bu iddiayı kanıtlamak zorundadırlar. Ama eğer, programın hazırlayıcılarının iddia ettiği gibi, felsefe önermelerinin doğruluğu ya da yanlışlığından söz edilemeyecekse, kendi iddiaları da felsefi bir iddia olduğu için doğruluğu gösterilebilir bir iddia olmayacaktır. Bu konuda program çelişkilerle doludur. Bu eleştirilerimizin ne kadar haklı olduğu bu programa uygun hazırlanan iki ders kitabında daha da açığa çıkmıştır. Kitaplar I. Ünite “felsefe de doğru olmadığını” dile getirirken, II. Ünite pozitivist bilgi anlayışını doğru bulmuştur: “Doğruluk yalnızca bilimin önermeleri için geçerlidir, çünkü bilim olguları konu edinmektedir; felsefede ise doğruluk söz konusu olamaz.” “Felsefenin doğruluğu değil yalnızca tutarlılığı içerdiği” görüşü, programın felsefeyi içeriğinden koparan yaklaşımının sonucudur. Bu görüş felsefeyi filozofların öznel, keyfi etkinliğine indirgemekte, felsefi bilgiyi yok saymakta, felsefi etkinliği de bir mantıksal akıl yürütme etkinliğine indirgemektedir. Tutarlılık, tüm bilgisel/düşünsel etkinliklerde gerekli koşuldur ama yeterli değildir; felsefenin ayırt edici özelliği olarak görülmesinin anlamı yoktur.
- Bilgi felsefesinin kazanım sıralaması sistemsizdir. Açıklamalarda bilgi felsefesinin en temel sorularından olan “bilgiyi kaynağı” konulmamışken kazanımlarda yer almakta ama öğrenciden yalnızca “bilginin kaynağı konusunda farklı yaklaşımları tanımasını” beklemektedir. Bu kazanım çok alt düzey bir kazanımdır. Eğer felsefe dersinde öğrenciler filozoflarca etraflıca ve çok yönlü tartışıldığı bu konuda en azından analiz yapmayacaklarsa, değerlendirmelerde bulunmayacaklarsa felsefe dersinin sorgulayıcı ve özgün görüşler oluşturucu işlevine nasıl ulaşılacaktır? Yine bu ünite bilgi türleri konu edinilmekte ama bilgi felsefesinin temel kavramları dağınık bir şekilde incelenmektedir. Bu arada açıklamalarda “Tüm çağlarda bilginin hep ön planda yer aldığı vurgulanmalı ve örneklendirilmelidir.” denmekte ve etkinlik olarak ise “müze gezisi” önerilmektedir.
- Varlık felsefesindeki açıklamalarda “felsefenin varlığa bütüncü; bilimin ise indirgemeci bakış açısıyla yaklaştığı vurgulanmalıdır” denilmektedir. Felsefenin neliği araştırması yapması, örneğin belli bir tür varlığı veya bilgi türünü değil de, varlığı veya bilgiyi konu edinebilmesi onun en geneli ya da bütünsel olanı araştırdığı sonucuna götürebilir bizi, ama bilimin indirgemeci olduğu iddiasında bulunmayı değil. Zira “indirgemeci” terimi, yalnızca bir tespit ifadesi değildir, aynı zamanda tavır ifade eden bir terim olduğundan, daha bilim hakkında hiçbir bilgisi olmayan bir kitleye, bilime ilişkin bir tavır almasını istemektedir, ki bu da öğrencilere yalnızca bir cümleyi ezberletmekten ya da sloganla konuşmalarına yol açmaktan öte bir işe yaramayacaktır. En geneli araştıran sorular, felsefi sorulardır. Bu ise bilgi nesnelerine bütünsel bakabilmeyi gerektirir. Dahası felsefenin bu özelliğini “bütüncü” terimiyle değil, “bütünlüklü bakma” kavramı ile adlandırmak daha uygun olabilir. Bütüncü bakış/bakma kavramı, bütünlüklü bakışı/bakmayı tam olarak karşılamamaktadır. Ancak bütünlüklü bakma felsefenin özelliklerinden biridir. Felsefe aynı zamanda ayırımlar yaparak da soruşturmalarını sürdürür. İçice geçmiş süreçlerdir bunlar. Felsefenin bu tutumundan hareketle “bilimin indirgemeci bakış açısına sahip olduğunu” söylemek ise, çok daha sorunludur. İndirgemecilik ile bütüncülük karşılaştırması uygun bir karşılaştırma olarak görünmemektedir. İndirgemecilik farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşıyabilen bir kavramdır ancak indirgemeciliğin hiçbir anlamı bilim ve felsefeyi “indirgemeci bakış”/“bütüncü bakış” olarak ayıran bir karşılaştırmaya izin vermez. Herhangi bir bilimin –örneğin fizik ya da psikolojinin- araştırmalarını varlığın belirli parçaları, yönleri –örneğin fizik için, maddenin fiziksel özellikleri; psikoloji

için organizmanın gözlenebilen davranışları- ile sınırlandırması, bilimi indirgemeci yapmaz. Bilimsel ya da felsefi açıklamalarda indirgemeci yaklaşımlardan söz edilebilir.

- Varlık felsefesinin 5. Kazanımında “Varlığın niceliği ve temel niteliği ile ilgili görüşleri karşılaştırır.” Yer almakta ve açıklamasında ise şunlar yer almaktadır: “**Varlığı; tek, çift ya da çok unsurla açıklayan görüşler çerçevesinde, varlığı oluş, idea, madde, ruh, hem ruh hem madde ya da fenomen olarak ele alan felsefi görüşlere yer verilmelidir.**” Bir önceki açıklamada ise “**Varlık bir midir, çok mudur?**” sorusundan bahsedilmektedir. Tüm bunlardan varlık felsefesinin temel problemlerinin çerçevelerinin ve birbirleriyle ilişkilerinin uygun yapılmadığını görüyoruz. “Varlığın niceliği”, “Varlığın tek, çift(!) ya da çok unsurla açıklayan görüşler” ifadesi”, (bu) görüşler çerçevesinde, varlığı oluş, idea, madde, ruh, hem ruh hem madde ya da fenomen olarak ele alan felsefi görüşler” ifadeleri anlaşılmalıyken ifadelerdir. Varlık Felsefesinin temel sorunlarını varlığın neliği, varlığın mahiyeti, öz - görünüş, değişim ve oluş sorunu olarak ele almak daha uygun olurdu.
- Varlık felsefesinin 7. Kazanımı “**Varlığı ve kendi varlığını sorgular.**” olup açıklaması da “**Doğası gereği insanoğlu dışında hiçbir varlığın kendi varlığı ya da diğer varlıklar karşısında merak, hayret ve şüpheye düşmediği vurgulanmalıdır.**” ile “**İnsanın varlık olarak evrendeki yeri bütüncü ve indirgemeci yaklaşımlar dikkate alınarak verilmelidir.**” şeklindedir. Yine insanın “merak, hayret ve şüpheye düşen varlık” olarak bu kez kendi varlığı ve diğer varlıklar karşısında bunları yaptığının vurgulanması, ayrıca öğretmenin, “insanın varlık olarak evrendeki yerini vermesi (!)”, bunu yaparken de “bütüncü ve indirgemeci yaklaşımları” dikkate alması istenmektedir. Anlaşıyor gibi değildir.
- Ahlak Felsefesi Ünitesinde etik ile ahlak felsefesi ilişkisi ya da ayırımı, etiğin temel kavramları konularına hiç yer verilmemektedir. Yer verilen konulara da oldukça özensizdir. Örneğin, “iyi ve kötü kavramları” neredeyse ilk konulardan biri olarak ele alınmıştır. Oysa söz konusu iki kavram ahlaki bir yaşam bağlamında mümkün olduğundan, bu tür bir yaşam hakkında gerekli asgari bilgiler verildikten, bu konuda bazı tartışmalar yapıldıktan sonra ele alınmalıdır. Bu düzensizlik nedeniyle oldukça vahim hatalarla karşılaşılıyor. Bunların başında “iyi-kötü” kavramları” konusunun “erdem-yaşam ilişkisi” konusundan önce ele alınmasıdır. Oysa, denildiği gibi, iyi ve kötü kavramları erdemli ya da değerli bir yaşam bağlamında tartışıldığından, bu konudan önce “erdemler” ya da “değerler”e ilişkin konunun, bu konudan da önce “değerlendirme” konusunun ele alınması gerekir. Zira “iyi-kötü” kavramları değerleri, “değerler” ise doğru bir “değerlendirmeyi” varsayar. Aynı şekilde “ahlaki eylemin amacı” konusundan önce, iyi ve kötü ile değerlerle ilişkisi bağlamında “ahlaki eylemin ne olduğu” konusu gelmelidir. Ahlaki bir eylemin ne olduğundan sonra, ancak ahlaki eylemin amacı belirlenebilir. Özgürlük ve sorumluluk kavramları eylemlerle ilgili olduğundan, “özgürlük-sorumluluk ilişkisi” konusu eylemlerle ilgili tartışmadan önce değil, sonra gelmelidir. Dahası bu ünite, etik sorunları tartışan felsefi yaklaşımlara hiç değinilmiyor. Oysa felsefeyle az-çok tanışık olan herkesin bildiği gibi felsefi sorunlar hep belirli yaklaşımlar dahilinde tartışılmaktadır.
- Ahlak Felsefesinin 6. Kazanımının açıklamasında “**Bir eylemin nasıl özgür ve özgün olabileceği ve bunun sorumluluk kavramı ile nasıl bütünleşebileceği ele alınmalıdır**” ifadesinin neyi anlattığı belli değildir. “Eylemin özgün olması”, özgür ve özgün eylemin sorumluluk kavramıyla bütünleşmesi” ifadeleri muğlaktır. Zira “eylemin özgünlüğü”nden söz edilemez, ancak eylemlerin teklifinden, biricikliğinden söz edilebilir. Yapılan her eylem, yeni bir eylem olarak zaten diğerlerinden farklıdır. Üstelik bir eylem özgür olmaz, özgürlük bir kişi özelliğidir. Dolayısıyla ancak “özgürce yapılan eylemler” olabilir.
- Yine açıklamalar bölümünde öğretmenin “**değişen davranışlara ve eylemlere karşılık değerlerin değişmezliği ve evrenselliğini vurgulaması**” istenmektedir. Değerlerin değişmez ve evrensel olması” ile “değerlerin yerelliği ile değişebilirliği” genel olarak felsefede bir sorundur. Burada bir tartışmanın olması daha uygun olur. Değerlerin evrenselliği ve değişmezliği belki bir tartışmadan sonra vurgulanırsa, daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle burada öğretmenin tartışma açmasına katkıda bulunacak türden etkinlik planlaması ve uygun bir açıklama yapmak doğru olur.

- Din felsefesinde 3. kazanımın “dinî alanın temel kavramlarını tanı” şeklinde olduğunu görüyoruz. “din felsefesinin temel kavramlarını tanı/açıklar” denmemektedir. Bu önemli bir sorundur. Zira bu tür kavramlara dayalı bir ders işleme tarzı, felsefe dersine değil, din dersine uygundur. Felsefe felsefesinin temel amaçları içinde din felsefesinin temel kavramlarıyla iş görmek vardır, doğrudan dinin kavramlarıyla değil. Din felsefesi, dini, dinin yaklaşımını felsefi olarak sorgulayan bir disiplindir. Bu kazanıma ilişkin Etika etkinliği, Spinoza’ya ait bir metindir. Ancak etkinlik, bir felsefe metnini bile asli değerlendirme biçimi olan felsefi değerlendirmeden uzaklaştırıp, öğrencilerin metindeki dini kavramları bulmasını için hazırlanmış bir bulmacaya çevirmiştir. Etkinlik şöyledir:
 1. Öğrencilerin bildikleri dinî kavramları listelemeleri istenir.
 2. Bu kavram listesi oluştuktan sonra Spinoza’nın Etika metni okutulur.
 3. Öncelikle öğrencilerin listelerindeki dinî kavramlarla metinde yer alan dini kavramlar arasında ortak olanları bulmaları istenir.
 4. Daha sonra listelerinde olmayan fakat metinde olan dinî kavramların neler olduğu buldurulur.
 5. Bütün kavramların ortak listesi yapılır.

Daha önce, metinlerin incelendiği bölümde de söz edildiği gibi, Spinoza’nın “*Etika*” eserinden alınan metin, Tanrı’nın varlığına ilişkin bir tartışma metnidir. Oysa kazanımlarda etkinliğin uygulanışı incelendiğinde, bu metnin kendi amaçlarına uygun kullanılmadığı görülüyor. Bir felsefi metnini bile felsefi bir incelemeden uzak, din dersi malzemesi olarak kullanılması felsefeyi doğasından eder. Konu din felsefesi, dinin önermelerini sorgulamaktır. Fakat burada felsefe metinlerinde din kavramları aranıyor. Üstelik etkinliğin sorunda üç semavi dinin olduğu bir dünyada ortak bir kavramlar listesi oluşturulmaya çalışılıyor. Felsefe bu etkinliğin neresindedir? Bu etkinliğin din dersinde kullanılması daha uygundur. Üstelik belki din dersinde bu tür etkinlikler vardır. Öğrenciler zaten zorunlu olarak ilkokuldan beri din kültürü ve ahlak bilgisi dersini görmektedir. Felsefe dersinde felsefeyi tanımaları, felsefe yapmaları gerekmez mi?

Din felsefesinin 4. Kazanımının açıklamasında “İnanan bir varlık olarak insan, Tanrının varlığı, evrenin yaratılışı, vahyin imkânı, ruhun ölümsüzlüğü gibi konuların felsefi temalar olarak nasıl tartışılabileceği gösterilmelidir.” denilmektedir. Bu açıklama hem din felsefesinin temel sorunlarını ortaya konmasındaki dili, hem de önerileri açısından bu felsefi soruşturmanın hakkıyla, bütün yönleriyle, olabildiğince nesnel yapılmasını engelleyen/örtün/yönlendiren yapıdadır. Bu problemler öncelikle “Tanrının var olup olmadığı”, “evrenin yaratılıp yaratılmadığı”, “vahyin mümkün olup olmadığı”, “ruhun var olup olmadığı/ölümsüz olup olmadığı” şeklinde konulmalıdır. Ayrıca öğretmenin görevi “konuların felsefi temalar olarak nasıl tartışılabileceği göstermek” değil, bunların tartışılmasını sağlamaktır.

- Siyaset felsefesinin planlaması düzenli başlamış ama dağınık ve muğlak devam etmiştir.. Devletin kaynağı konusundan hemen sonra “karmaşa-düzen problemlerinin özellikleri” konusunun ele alınacağı söyleniyor. Oysa bu konu devletin kaynağı konusundan önce gelmeli. Çünkü karmaşa ve düzen, devletin kaynağına, gerekliliğine, hatta meşruiyetine dair tartışmayı doğurur. Bu tür konulardan hemen sonra ele alınacağı söylenen “ideal bir toplum düzeninin olup olmayacağı” ve “toplumsal yaşamda birey-devlet ilişkisi” konuları rastgele buraya konulmuştur. Oysa her iki konu da daha önce kimi başka konuların ele alınmasını gerektirir. Mesela birey-devlet ilişkisi konusu devletin kaynağı, devletin meşruiyeti, İktidar ve Egemenlik Sorunu ve Yasa, Hukuk ile Adalet Sorunu gibi konuların ele alınmasını varsayar. Zira birey-devlet ilişkisi doğrudan egemenlik, iktidar, yasa, hak ve hukuk konularıyla ilintilidir. Bunlar ele alınmadan, birey-devlet ilişkisi ele alınamayacağı gibi, ele alındığında da kafa karıştırıcı ve dağınık olur. Dahası “ideal bir toplum düzeninin olup olmayacağı” konusunun hangi gerekçeyle ele alınacağına dair hiçbir belirti yoktur. Hâlbuki bu konu “devlet ve yönetim biçimleri” başlığı altında ele alınması gereken bir konudur. Bu nedenle böyle bir tartışma yapılmadan önce bu konuyu ele almak hiçbir amaca hizmet etmez. Bütün bu sorunların yanı sıra, güncel siyaset felsefesi tartışmalarına dair hiçbir konuya değinilmiyor. Açıklamalarda yer alan “bireyin ve devletin birbiri adına feda edilmemesi gerektiği örneklerle vurgulanmalıdır.” ifadesi felsefenin sorgulayıcı özelliğine aykırıdır.

- Sanat felsefesi ünitesinde hem temel, önemli sorunlarına değinilmiyor hem de değinilen sorunlardan bazıları aslında sanat felsefesinde tartışılan sorunları değildir. Her şeyden önce, sanat felsefesinin temel kavramları ve temel sorunları hiç anılmıyor. Sanat felsefesi kuramlarından hiç söz edilmiyor. Dahası sanat felsefesi tarihinde “güzelliğin kaynağı” sorusundan çok, “güzellik nedir?” sorusuna cevap verilmeye çalışılmıştır. Üstelik “sanatçıya etki eden unsurlar” gibi aslında psikolojik ve sosyolojik açıklamalar ya da araştırmalar gerektiren konular üniteye yer almaktadır. Böylece neredeyse felsefe, psikolojizme ve sosyolojizme indirgenmektedir. Bunun yanı sıra, ele alınması gerektiği söylenen konular arasında herhangi bir bağlantı kurulmamaktadır. Önce “güzelliğin kaynağı”, “sanat ve sanatçıya etki eden unsurlar”, “sanat eserlerinin nitelikler”, “ortak estetik yargılar” konuları ele alındıktan sonra “sanat nedir?” konusu ele alınıyor. Oysa sanatın ne olduğu belirlenmeden, ne güzelliğin neliği, ne estetik yargıların özneliği ve nesneliği gibi konular ele alınabilir.
- Sanat Felsefesinin açıklamalar bölümünde “Güzelliğin kriterlerinden uyum, oran, simetri gibi ölçütler vurgulanmalıdır.” ifadesi kullanılmıştır. Oysa bu ölçütler Antik Yunan Felsefesinin güzellik anlayışına dayanmaktadır. Bunların genel, evrensel ölçütlermiş gibi programda yer alması doğru değildir. Örneğin Kant, Schopenhauer, Hegel gibi filozoflar güzellik kavramını çok daha farklı bir bağlamda ele alıyorlar ve farklı ölçütlere dayandırıyorlar. Ayrıca güzelliğin ölçütleriyle ilgili bir açıklama, 5. kazanım olan “Sanat eserinin niteliklerini fark eder.” kazanımına ilişkin değil, 3. ve 4. kazanımlara ilişkin bir açıklama olabilir.

- 16) Sadece programın içeriği değil, programın hazırlanış süreci de çok problemli olmuştur. Katılımcılık ve saydamlıktan uzak tarzda sadece bir komisyonun hazırladığı ve gördüğü bir program kabul edilmiştir. Öğretmen ve uzmanların görüşüne açılmamıştır; program uygulamaya geçmeden önce pilot uygulama yapılmamıştır ve program açıklamasından çok kısa bir sürede ders kitapları kabul edilmiştir. Felsefeciler Derneği Ve Eğitim Sen bu sürece katılmak, programı almak, inceleyip görüş belirtmek için girişimlerde bulunmuş ama sonuç alamadığı gibi, girişimleri hakkında yanıt da alamamıştır. TTKB ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü dilekçe ve bilgi edinme haklarını ihlal etmiştir. Tüm bunlara rağmen sadece eleştirmek değil, aynı zamanda görüşler bildirmek için hazırlanan “Felsefe Dersi Program Önerisi” metin olarak TTKB’ye sunulmuş ama kabul edilen programda, önerilerin dikkate alınmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak yeni felsefe programı, ülkemizdeki felsefi birikime dayanmayan bilgi yanlışları ve çelişkilerle dolu bir programdır. Bu program yerine uzmanların ve felsefe öğretmenlerini aktif olarak katıldığı, saydam, katılımcı bir anlayışla yeni bir felsefe programı oluşturulmalıdır